

47. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 18, spr. 58, 63 ark.
48. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 18, spr. 85, ark. 135-163.
49. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 18, spr. 100, 60 ark.
50. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 18, spr. 121, ark. 116-158.
51. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 18, spr. 139, 78 ark.
52. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 18, spr. 207, ark. 24-28.
53. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 18, spr. 231, 86 ark.
54. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 18, spr. 257, ark. 9-19.
55. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 18, spr. 258, ark. 19-23.
56. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 18, spr. 270, 62 ark.
57. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 18, spr. 318, 58 ark.
58. Havrylenko, TL., 2015. "Tendencies of primary education development in Ukraine during the period of emergence of democratic changes in social life (1984–1991)", *European Journal of Education and Applied Psychology*, № 4, P. 33-36.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.10(1-2)-7

УДК 373.3.035:331

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

LABOR EDUCATION OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN IN INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION

О. Л. Морін

Актуальність теми дослідження. Соціально-економічна ситуація в Україні актуалізує проблему трудової підготовки підростаючого покоління, відповідно до реалій ринку праці, що вимагає модернізації системи трудового виховання учнів закладів середньої загальної освіти.

Постановка проблеми. Трудове виховання набуває особливого значущості для учнів початкових класів. Саме в цей віковий період закладаються основи ціннісного ставлення до праці. Тому актуальним є створення сучасних виховних технологій, спрямованих на забезпечення трудового виховання молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти формування ціннісного ставлення підростаючого

Urgency of the research. The socio-economic situation in Ukraine actualizes the problem of the labor training of the younger generation, in line with the realities of the labor market, which requires modernization of the system of labor education for students of institutions of secondary education.

Target setting. Labor education becomes of special significance for elementary school students. It is in this age that the foundations of value attitude to work are laid. Therefore, it is urgent to create modern educational technologies aimed at ensuring the labor education of junior pupils.

Actual scientific researches and issues analysis. Aspects of the formation of the value relation of the

покоління до праці розглядали Ю. Белов, О. Биковська, Є. Верещак, А. Вихрущ, В. Войтко, Л. Гуцан, Д. Закатнов, Н. Калініченко, Я. Кепша, О. Коберник, Ю. Коломієць, І. Косик, М. Левківський, Г. Левченко, В. Мадзигон, В. Мачуський, І. Матюш, В. Марущак, Б. Мельнеченко, В. Назаренко, Л. Оршанський, З. Охріменко, С. Павх, А. Пашинський, А. Рацул, Ф. Рискін, М. Рябухін, В. Савченко, В. Салієнко, В. Сидоренко, А. Терещук, М. Тименко, І. Ткаченко, Ю. Туранов, Д. Тхоржевський, Н. Шевченко, В. Шутяк та ін.

Постановка завдання.

Завданням статті є розгляд аспектів трудового виховання молодших школярів у закладах середньої загальної освіти.

Виклад основного матеріалу. У статті зазначається, провідним елементом трудового виховання учнів молодших класів залишається практика залучення їх до практичної діяльності, яку визначає характер освітньої діяльності. Таким чином відбувається інтеграція трудового виховання у зміст усіх предметних галузей. Посилення дієвості трудового виховання напряму залежить від настанови, за якою кожен урок, незалежно від предметної галузі, побудовано відповідно до усвідомленої і спеціально визначеної освітньої мети, не тільки навчальної, а і виховної.

Висновки.

Потужний потенціал у створенні сприятливих умов для трудового виховання молодших школярів мають заклади загальної середньої освіти. Специфіка забезпечення трудового виховання молодших школярів у закладах загальної середньої освіти вимагає переходу до компетентнісної моделі навчання і виховання. Для забезпечення дієвості формування в учнів ціннісного ставлення до праці,

younger generation to work were considered by Yu. Belov, O. Bykowska, Ye. Vereshchak, A. Vichrusch, V. Voitko, L. Hutsan, D. Zakatnov, N. Kalinichenko, Y. Kepsa, O. Kobernik, Yu. Kolomiets, I. Kosik, M. Levkivsky, G. Levchenko, V. Madzigon, V. Machushy, I. Matyush, V. Maruschak, B. Melnchenko, V. Nazarenko, L. Orshansky, S. Okhrimenko, S. Pavch, A. Pashinsky, A. Ratsul, F. Ryskin, M. Ryabukhin, V. Savchenko, V. Salienko, V. Sidorenko, A. Tereshchuk, M. Tymenko, I. Tkachenko, Yu. Turanov, D. Tcherzhovsky, N. Shevchenko, V. Shtuyak and others.

The research objective. The purpose of the article is to consider aspects of labor education of junior pupils in institutions of secondary education.

The statement of basic materials. The article notes that the main element of the labor education of junior pupils is the practice of involving them in practical activity, which has to direct the nature of educational activity. Thus, the integration of elements of labor education into the content of all subject areas. Strengthening the effectiveness of labor education directly depends on the guideline, according to which each lesson is constructed in accordance with the conscious and specifically defined educational goal, not only the educational, but also the educational one.

Conclusions. The institutions of the system of general secondary education have a powerful potential in creating favorable conditions for the labor education of junior pupils. The specifics of the provision of labor education for junior pupils in institutions of general secondary education require the transition to a competent model of education and upbringing. In order to ensure the effectiveness of forming a value attitude towards work in students,

варто здійснювати упорядкування виховних впливів, тобто неодмінно планувати виховну діяльність у означеному напрямі.

Ключові слова: трудове виховання, молодші школярі, учні молодших класів, заклади загальної середньої освіти.

it is worth organizing educational influences, that is, to necessarily plan educational activities in the specified direction.

Keywords: labor education, junior schoolchildren, junior pupils, institutions of general secondary education.

Актуальність теми. Освітня галузь України перебуває нині на важливому етапі розвитку, на етапі кардинальних змін у нормативно-правовому забезпеченні її діяльності, що визначає її перехід до іншого якісного стану. Відповідно, це вимагає обґрунтування змісту освіти на сучасних наукових засадах, його удосконалення і подальшу чітку регламентацію освітньої діяльності загалом. З іншого боку означені зміни актуалізують питання продовження розробки сучасних виховних технологій спрямованих на формування ціннісної сфери особистості.

Відтак, увагу педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти варто зосередити на виховних технологіях, які сприяють формуванню цінностей особистості як способів її самопізнання та самореалізації у різних видах діяльності, і особливо аспектів формування ціннісного ставлення підростаючого покоління до праці [1].

Постановка проблеми. Поступовий перехід системи освіти на новий зміст і структуру, розгортання реалізації концепції “Нова українська школа”, загалом актуалізують проблему модернізації трудового виховання і трудової підготовки учнівської молоді.

Особливу значущість трудове виховання набуває для учнів початкових класів. Саме в цей віковий період закладаються основи ціннісного ставлення до праці, яке позитивно впливає на формування особистісних якостей, розвиває упевненість у собі, забезпечує самовиховання і саморозвиток молодшого школяра [6, с. 189].

Однак, існують певні суперечності, між наявною соціально-економічною ситуацією в країні, потребою суспільства в трудовій підготовці підростаючого покоління, відповідно до реалій ринку праці, і реальними можливостями її забезпечення в діяльності закладів загальної середньої освіти; між соціально і науково обґрунтованою потребою системи освіти в педагогах, готових до здійснення трудового виховання учнів на рівні сучасних вимог, і недостатньою теоретичною розробленістю означеної проблеми в педагогічній науці.

Актуальність проблеми і водночас недостатня її розробленість зумовлює необхідність подальших досліджень проблеми трудового виховання молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну основу дослідження проблеми трудового виховання учнів складають праці, у яких, в першу чергу, розглядаються моделі побудови виховних систем, на основі реалізації педагогічного потенціалу праці (Дж. Дьюї, Т. Кампанелла, Я. Каменський, А. Макаренко, Т. Мора, Р. Оуен, Ж.-Ж. Руссо, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, П. Христианович та ін.); теоретичні засади трудового виховання (П. Атутов, П. Блонський, Ю. Васильєв, А. Глущенко, П. Костенков, А. Макаренко, І. Мартинюк, І. Мар'єнко, В. Оржеховська, М. Скаткін та ін.); формування готовності учнів до праці (В. Поляков, Д. Тхоржевський, Є. Фрейкман, Л. Фріман та ін.); мотивація трудової діяльності (О. Бодальов, І. Божович, Є. Верещак, В. Войтко, Ф. Іващенко, О. Кривов'яз, В. Котирло, В. Мерлін, В. Моляко, Ю. Польцин, В. М'ясищев, Л. Сапожнікова, М. Савчин, С. Рубінштейн та ін.); загальні аспекти трудового виховання учнів (Є. Верещак, В. Войтко, Л. Гуцан, Д. Закатнов, О. Кoberник, М. Левківський, Г. Левченко, В. Мадзігон, В. Мачуський, З. Охріменко, В. Сидоренко, М. Тименко, Д. Тхоржевський та ін.); загальні аспекти виховання ціннісного ставлення (К. Абульханова-Славська, І. Бех, Б. Братусь, М. Грашкова, О. Здравомислов, О. Киричук, О. Кононко, О. Кривов'яз, О. Леонт'єв, Є. Мілерян, Г. Пустовіт, О. Сухомлинська, Д. Фельдштейн, І. Чесноковата, Г. Щукіна, В. Ядов, та ін.); виховання ціннісного ставлення до праці (Ю. Белов, О. Биковська, А. Вихрущ, Н. Калініченко, Я. Кепша, В. Коблик, Ю. Коломієць, І. Косик, , В. Марущак, І. Матюша, Б. Мельнеченко, В. Назаренко, Л. Оршанський, С. Павх, А. Пашинський, А. Рацул, Ф. Рискін, М. Рябухін, В. Савченко, В. Салієнко, Н. Слюсаренко, А. Терещук, І. Ткаченка, Ю. Туранов, Н. Шевченко, В. Шутяк та ін).

Постановка завдання. Метою статті є розгляд аспектів забезпечення трудового виховання молодших школярів у закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом, зміст трудового виховання полягає в здійсненні психологічної і практичної підготовки учнів до праці, формуванні навичок колективної праці, культури праці та вмінь поєднувати в ній фізичні зусилля і творчість, розвитку здібностей, інтересів до науки. Трудове виховання набуває особливої актуальності в дошкільному і молодшому шкільному віці. Саме в ці вікові періоди закладаються основи ціннісного ставлення до праці, яке позитивно впливає на формування особистісних якостей, розвиває упевненість у собі, забезпечує самовиховання і саморозвиток молодшого школяра [6, с. 189].

В системі загальної середньої освіти провідним елементом трудового виховання учнів молодших класів залишається практика залучення їх до різноманітних видів праці, що сприяє забуттю ними певних знань, умінь і навичок, розвиває креативне, творче мислення, спонукає до працьовитості, наполегливості та самостійності у всіх видах діяльності, формує усвідомлення праці як основи життя кожної людини, виховує потребу у праці, ставлення до неї як необхідності, цінності яка дозволяє досягти у майбутньому життєвого успіху, тощо.

Оновлений зміст усіх предметних галузей спрямовується на формування в учнів відповідних умінь і навичок, необхідних для здійснення практичної діяльності, що вимагає від них здатності застосовувати отримані знання для вирішення прикладних завдань, що в свою чергу спонукає до виникнення в них потреби до нових знань. Тим самим у системі загальної середньої освіти відбувається опосередковане здійснення трудового виховання учнів початкових класів, інтеграція його елементів у зміст усіх предметних галузей та опосередковане активне сприяння йому.

Ефективність трудового виховання учнів початкових класів напряму залежить від характеру освітньої діяльності, від створення певних сприятливих умов для її здійснення, що в свою чергу, у процесі безпосереднього опанування ним змістом кожної предметної галузі, висуває певні вимоги до основної форми освітньої діяльності учнів, а саме до уроку.

Для посилення дієвості трудового виховання, кожен урок, незалежно від предметної галузі, має бути побудовано відповідно до усвідомленої і спеціально визначеної освітньої мети, не тільки навчальної, а і виховної.

Реалізації виховного потенціалу уроку відбувається за умови попереднього розгляду виховних можливостей навчального і практичного матеріалу, здійснення його відбору, доцільного насичення змісту відомостями про роль праці у пізнанні і перетворенні людиною навколишньої дійсності, у загальному розвитку людства, важливості праці для кожної окремої особи, її родини, в цілому суспільства, тощо.

Загалом, у сучасній педагогічній науці, процес виховання розглядають як складний, довготривалий, а його дієвість залежить від обов'язкової динамічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього діяльності, в центрі якої має знаходитися особистість дитини [2, с. 90].

На нашу думку, один із шляхів забезпечення означеного підходу пов'язано з добором засобів для вдосконалення структури уроку, визначення доцільної комунікативної взаємодії між суб'єктами освітнього процесу відповідно до кожного етапу уроку і обов'язковим включенням в

нього певних виховних ситуацій. Завдання педагогічних працівників наповнити кожен урок повноцінним спілкуванням, продуманою комунікативною взаємодією, спрямованою на формування атмосфери щирої взаємоповаги і дієвої співпраці.

У виборі змісту виховання доцільно зважати на те, що зміст має бути тісно пов'язаним з наукою і життям, відображати сучасні і перспективні тенденції суспільного розвитку, реалізуватися в конкретних видах діяльності вихованців, на основі співпраці педагогів і вихованців.

Співпрацю варто будувати на основі суб'єкт-суб'єктною взаємодії, щирого спілкування, оскільки формування особистості проходить під час конкретних ситуацій діяльності та комунікації. Особливості стиля педагогічного спілкування впливають на педагогічні результати, на їх об'єктивність, на рівень ініціативи дітей, заохочення ініціативи дітей в діяльності та спілкуванні, сприйняття їх поглядів, заперечень, вміння помітити позитивні досягнення, сформувати у них прагнення до вдосконалення.

В основі виховання ціннісного ставлення молодших школярів до праці лежить передача соціального досвіду, трудових навичок, розвиток особистості дитини як суб'єкта суспільних міжособистісних відносин, розвиток вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, правильно обирати адекватні способи поведінки з людьми і реалізовувати ці способи в процесі взаємодії, залучення його до цінностей людства і конкретного суспільства [3].

Таким чином, метою трудового виховання молодших школярів у системі загальної середньої освіти є формування, у межах вікових можливостей, комбінації наскрізних знань, умінь та системи цінностей, які у динамічному розвитку визначають їхню здатність успішно здійснювати освітню діяльність, розв'язувати практичні завдання у власному побуті, закладають основи для побудови у майбутньому професійної траєкторії.

В роботі педагогів закладів загальної середньої освіти знаходить відображення використання ігрових форм навчання, проблемних ситуацій, розвиваючих завдань, творчої діяльності, під час якої здійснюється ознайомлення молодшого школяра зі світом праці та професій; використовуються різноманітні методи і засоби підготовки молодшого школяра до життя і праці; здійснюється включення молодшого школяра в трудову діяльність.

Загалом, трудове виховання молодших школярів, має відбуватися, по-перше, у напрямі виховання в них потреби у навчанні і праці; по-друге, у напрямі формування умінь і навичок практичної діяльності; по-третє, у напрямі розвитку здатності застосовувати отримані знання у

повсякденному житті.

Дієвість окреслених напрямів залежить від створення відповідних умов, а саме, діалогічності у побудові освітньої діяльності учнів, яка зокрема передбачає співпрацю вчителів, батьків та громадськості; спрямованості освітньої діяльності на підтримку індивідуального розвитку кожного учня, наголос на формуванні та розвитку їх пізнавальних потреб; креативному характері усіх форм освітньої діяльності; єдності вимог до учнів з боку вчителів, батьків та громадськості, тощо.

На нашу думку, для створення окреслених вище умов необхідне відповідне освітнє середовище, яке може бути утворено через низку організаційних заходів, а саме, подальше сприяння практичній реалізації концепції “Нова українська школа”; підготовка у закладах післядипломної педагогічної освіти педагогів до здійснення трудового виховання молодших школярів; створення в освітніх закладах системи сприяння доброчинній, волонтерській та іншій суспільно-корисній діяльності учнів; налагодження взаємодії школи, сім’ї та громадськості у трудовому вихованні школярів, тощо.

При цьому провідними формами діяльності молодших школярів, що стимулюють процес трудового виховання, є: допомога вчителям у підготовці інформаційного і наочного матеріалів до уроків; створення, відповідно до вікових можливостей, нових візуальних та аудіальних матеріалів ілюстративного характеру; робота над нескладними проектами; участь у організації та проведенні предметних тижнів; індивідуальна, групова та масова форми доброчинної діяльності; індивідуальна роботи з кожною сім’єю, індивідуальні педагогічні консультації, тощо.

Варто зазначити, провідною ідеєю освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти у всьому розмаїтті форм і методів є формування базових компетентностей. Їхня сутність полягає у надбанні і розвитку певних особистісних якостей зростаючої особистості та забезпечення її відповідною системою знань, умінь і навичок щодо адаптації у сучасному соціумі. Результатом таких процесів є створення учнем у власній свідомості уявлення про самого себе як частини соціального світу. Саме це уявлення і стає для зростаючої особистості власноруч створеною соціальною реальністю, у якій відбувається її життєдіяльність у всьому розмаїтті її проявів.

Такі підходи закладено і у концепції “Нова українська школи”, де зокрема, базовими компетентностями у природничих науках і технологіях визначено наукове розуміння учнями природи і сучасних технологій, здатність застосовувати його в практичній діяльності, а сама компетентність формується в процесі будь-якої практичної, проектної

діяльності, роботи з різними джерелами інформації, тощо [4].

Отже, зміст загальної середньої освіти має бути спрямовано на формування в учнів розуміння того, що для того щоб бути компетентним необхідно уміти мобілізувати наявні знання і досвід, свій внутрішній потенціал і волю для вирішення проблеми у конкретних життєвих ситуаціях. Тобто, компетентність за такого розуміння проблеми не зводиться до знань і умінь у їх кількісному співвідношенні й конкретному обов'язі, а набагато важливіше, що вона є прямо пропорційною активності й усвідомленому ставленню зростаючої особистості до власної освіченості. Сформовані в учнів ключові компетентності за своєю сутністю є загальним і широким визначенням адекватного прояву їхнього соціального життя в сучасному суспільстві [1].

Висновки. Забезпечення трудового виховання молодших школярів вимагає переходу до компетентнісної моделі освітньої діяльності, що передбачає зміщення акцентів у навчальній діяльності з вузько-предметних на загально-дидактичні, оновлення структури та змісту кожної предметної галузі, з акцентом на особистісно-розвивальні методики навчання, визначення та оцінювання результатів навчальної діяльності через ключові та предметні компетентності учнів, запровадження інноваційних, інтерактивних і ігрових технологій навчання, тощо [5].

Особливістю оновленої системи загальної середньої освіти постає невимушене, неформальне спілкування між суб'єктами освітньої діяльності, надання учням можливостей для вільного самовираження, самостійного вибору та використання на свій розсуд різноманітних форм діяльності, надання можливостей для самореалізації, що дозволяє створити сприятливі умови для стимулювання ініціативності й самостійності учнів у різних видах практичної діяльності, розвитку їхніх пізнавальних інтересів, задатків та здібностей. Означене позитивно впливає на дієвість трудового виховання в цілому.

Варто зазначити, актуальними залишаються подальші наукові розвідки у напрямі теоретико-методологічного і програмно-методичного забезпечення трудового виховання молодших школярів, з огляду на кардинальні зміни, що відбуваються у нормативно-правовому забезпеченні діяльності освітньої галузі, складності і неоднозначності самого процесу розвитку явища, залежності його перебігу від одночасного впливу багатьох факторів.

Список використаних джерел:

1. Бойко, АЕ., Корнієнко, АВ., Литовченко, ОВ., Любич, ОІ., & Мачуський, ВВ., ред., 2017. 'Формування ціннісних орієнтирів навчально-виховного процесу у поза-шкільних навчальних закладах: монографія', К.: ТОВ

- «Задруга», 220 с.
2. Гуцан, ЛА., 2017. 'Виховання в молодших школярів ціннісного ставлення до праці', *Зб. Наук. Робіт учасників Міжнар. Наук.-практ. конф. (20-21 жовтня 2017 р., м. Одеса)*, Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», С. 90.
 3. Коблик, В., 2018. 'Виховання в учнів ціннісного ставлення до праці: аналіз стану дослідження', Доступно : https://revolution.allbest.ru/pedagogics/01000479_o.html [Дата звернення 17 Січня 2019].
 4. Міністерство Освіти і науки України, 2018. 'Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року', Доступно : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80> [Дата звернення 14 Січня 2019].
 5. Морін, ОЛ., 2018. 'Результати дослідження проблеми забезпечення трудового виховання молодших школярів у процесі вивчення навчальних предметів', *Матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2017 рік, В. 6*, Івано-Франківськ : НАІР, С. 193-197.
 6. Охріменко, ЗВ., 2017. 'Виховання ціннісного ставлення молодших школярів до праці у сім'ї як педагогічна проблема', *Матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2016 рік, В. 5*, Івано-Франківськ : НАІР, С. 189.

References:

1. Bojko, AE., Kornienko, AV., Litovchenko, OV., Lyubich, OI., & Machus'kij, VV., red., 2017. 'Formuvannja cinnisnykh orijentyriv navchaljno-vykhovnogho procesu u poza-shkiljnykh navchaljnykh zakladakh : monograph (Formation of Values of Educational Process in Out-of-School Educational Institutions)', Kyiv : TOV «Zadrugha», 220 s.
2. Hutsan, LA., 2017. 'Vykhovannja v molodshykh shkoljariv cinnisnogho stavlennja do praci (Upbringing of junior pupils value attitude to work)', *In zb. nauk. robit Mizhnar. nauk.-prakt. konf*, Odesa : GhO «Pivdenna fundacija pedaghoghiky» S. 90.
3. Koblyk, V., 2018. 'Vihovannja v uchniv cinnisnogo stavlennja do praci: analiz stanu doslidzhennja (Raising pupils' value attitude to work: analysis of the state of research)', Доступно : https://revolution.allbest.ru/pedagogics/01000479_o.html [Data zvernennja 17 Sichnya 2019].
4. Ministry of Education and Science of Ukraine, 2018. 'Pro shvalennja Konceptii realizacii derzhavnoi politiki u sferi reformuvannja zagal'noi seredn'oi osviti «Nova ukraïnska shkola» na period do 2029 roku (On approval of the Concept of implementation of the state policy in the field of reforming of general secondary education «New Ukrainian School» for the period of 2029)', Доступно : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80> [Data zvernennja 14 Sichnya 2019].
5. Morin, OL. 2018. 'Rezultati doslidzhennja problemi zabezpechennja trudovogo vihovannja molodshih shkoljariv u procesi vivchennja navchal'nih predmetiv (Results of the study of the problem of securing the labor education of junior pupils in the process of studying educational subjects)', *In materialy zvit. nauk.-prakt. konf. In-tu problem vykhovannja NAPN Ukraïny, Vol. 6*, Ivano-Frankivsk : NAIR, S. 193-197.

6. Okhrimenko, ZV., 2017. 'Vykhovannja cinnisnogho stavlennja molodshykh shkoljariv do praci u sim'ji jak pedaghoghichna problema (The upbringing of the value attitude of junior pupils to work in the family as a pedagogical problem)', *In materialy zvit. nauk.-prakt. konf. In-tu problem vykhovannja NAPN Ukrainy, Vol. 5*, Ivano-Frankivsk : NAIR, S. 189.